

PETRU CIMPOEȘU SAU LUMEA CA SPECTACOL

Deși a debutat înainte de 1983, numele lui Petru Cimpoeșu s-a impus abia odată cu *Povestea Marelui Brigand*, roman publicat în 2000. Am sentimentul că nici în ochii criticii Petru Cimpoeșu nu exista. Să credem și să sperăm că lipsa de generozitate a receptării îi lasă romancierului șansa de a ajunge, neperversit de nici un fel de intermediar, pe masa cititorului de romane? Ori că în felul acesta prozatorul însuși e eliberat de proza de tinerețe? În ce mă privește, aș vrea să cred că există o organicitate a scrisului lui Petru Cimpoeșu și, pe de altă parte, că, după *Povestea Marelui Brigand* (2000) și după *Simion liftnicul* (2001), ultimul roman al lui Petru Cimpoeșu, *Christina Domestica și Vinătorii de suflete* (Humanitas, 2006), nu mai este pentru cititorul acesta neperversit o surpriză. Ceea ce nu înseamnă neapărat că el și înțelege sofisticatele mecanisme de penumbre pe care autorul își edifică lumea, chiar dacă îi pot crea iluzia accesibilității. Nefiind chiar cinic, deși, în orice caz, ludic este, Petru Cimpoeșu nu e străin de un joc al aparențelor, țesut cu mare grijă și finețe, care lasă la vedere, ca o eficientă capcană, hohotul de rîs și reflexul citirii oblice a lumii imediate.

În fine, chiar dacă știi că va părea hazardat (oho, cu totul hazardat), de nu cumva chiar arbitrar, cred că miza acestei ultime cărți a lui Petru Cimpoescu privește felul în care Diavolul – sau, mai degrabă, Dumnezeu (și se va vedea de ce o astfel de substituție e posibilă) – este înscris în istoria imediată. Cu toate acestea (cum să n-o recunosc?), cartea aceasta rămîne pînă la capăt un roman burlesc, care nu ridică explicit cortina hohotului de rîs și nici pe aceea a interpretării alegorice pentru a arăta povestea ascunsă în spatele detaliilor, ori pentru a lăsa, la vedere, o interogație metafizică pe care o consider întemeietoare. Și toate acestea se întîmplă pentru că, pare să ne spună Petru Cimpoescu, în primul rînd, *povestea* însăși nu mai poate exista în afara unor complicații care o fac ireductibilă la o desfășurare simplă și la vedere și, în al doilea rînd, pentru că în lumea în care trăim (ca și în aceea a romanului), orice interogație metafizică nu depășește nivelul întîmplării derizorii, periferice, mediatizate cu stupefacție. Iată de ce avem de-a face aici, dincolo de o suprafața atît de spectaculoasă, cu un labirint și cu un carnaval.

Suprafață spectaculoasă? Poate că suprafața aceasta ascunde ea însăși un miez. Aproape jubilat (dar jubilația este a ironiei), Petru Cimpoescu instituie o lume în care datele de roman s.f. ori de roman magic sînt generate și susținute de factologia cea mai umil terestră. Totul, pînă și ideea revelației, e coborît într-un nivel domestic și căzut, încît derizoriul românilor, într-un amestec aiuritor de fabulație, obsesie și inconsistență, ține loc de ontologie. Tocmai de aceea, o lume a paradoxului și a absurdului.

Aflată în administrație românească, dar ocupată de baze militare americane, insula Roland din Pacificul de

Sud, care va fi pierdută în 1989, odată cu revoluția de la București, este deopotrivă un topos simbolic și de o concretețe teribilă. În paranteză fie zis, aflăm, ca indice al certitudinii existenței ei, că „nici Ion Iliescu, nici Emil Constantinescu și nici cei șase prim-miniștri, care s-au perindat pînă la începutul anului 2001 la conducerea guvernului, n-au aflat că au pierdut insula Roland – din cauză că nu știuseră că o aveau”. Așadar, un spațiu izolat (și ironic, la nivel ontologic) în care totul e altceva decît pare, în care mesagerii vin după zece ani, în care puțini își mai cunosc misiunea. Altfel, peste tot agenți secreți, extratereștri (a se citi, eventual, securiști), conspirații, societăți oculte, microfoane, dar și trafic de droguri ori de petrol, într-o poveste aiuritoare, a cărei miză ultimă pare să fie interogația privind dispariția României. Firește, o dispariție prin implozie. Ce se înțelege prin implozie?! Iată ce spune Bazil, primul scriitor al acestor fapte, cel care se sinucide din lipsă de umor și poate din disperare, căci – și de aici confuzia, întreținută cu grijă – de la paranoica obsesie colectivă a conspirației universale pînă la disperarea individuală hrănită de neputință nu-i decît un pas: „Mai întîi, vidul interior! Apoi fisurile! În final, dezordinea, confuzia generală și prăbușirea! La fel cum s-a întîmplat și cu așa-zisa revoluție din 1989. Numai fraierii au crezut că s-a întîmplat ceva. În realitate, nu a fost decît o halucinație colectivă, controlată de securiști de la un capăt la altul, ca să ajungă la putere cei care erau deja la putere. De data asta, nu va mai fi nevoie să fie uciși oameni, e de-ajuns dacă se iau deciziile cele mai proaste. De exemplu, vor fi determinați să-i aleagă pe cei mai tîmpiți dintre ei să-i conducă. Copiii vor fi învățați de mici să mintă, să fure și să facă rău. Justiția

fi va condamna pe nevinovați și-i va achita pe criminali. Cei capabili vor fi ținuți deoparte, trimiși la munci umile sau lăsați să crape de foame. Iar oamenii cinstiți, dacă vor mai fi, vor înnebuni de bună voie. Astfel încât, în cele din urmă, România va deveni invizibilă și va dispărea de pe hartă, ca insula Roland”. La drept vorbind, insula Roland nu-i decît Ro-land, adică imaginea condensată a românilor... – rolanzi care se declară handicapați pentru a primi ajutor social, rolanzi care, sub forma adopțiilor internaționale, exportă copii – și lucrurile nu se opresc aici. O poveste care este dovada lipsei substanțiale de adevăr.

Pe lângă această antiutopie (care o dublează pe aceea a meta-omului), Petru Cimpoeșu face o radiografie acidă a obsesiilor, frustrărilor și trăirilor derizorii ale locuitorilor tărîmului Ro. Jocul toponimelor, cu încărcătura sa de gratuitate și de satiră (*The Baakho Monitor*, Moynstown, Bohoosh), transformă insula Roland într-o teritoriu recognoscibil, cu o referențialitate precisă. Dar nu această oblicitate în imediat constituie miza romanului lui Petru Cimpoeșu. La acest nivel, aș crede mai degrabă în încărcătura pe care o pot aduce numele personajelor. Dacă întâmplător personajele lui Petru Cimpoeșu se vor fi numind Vic, maiorul Smith, Pablo, Bill Waks, ceea ce încă nu cred, în nici un caz nume precum acela al dr. Thomas ori al Christinei nu sînt alese la întâmplare. Să fie Christina, cea care, într-o spirală umană născută din impostură, trăiește fără voie experiența levitației, ipostaza feminină a unui Christ care supraviețuiește oricărei căderi? Oricîte explicații s-ar găsi levitației Christinei (de la vertijurile datorate propriului ciclu pînă la efectele halucinogene provocate de extraterestri), fenomenul e invocat în final

și legitimat de oameni serioși, precum filozoful L. Este motivul pentru care Pablo vorbește despre un *happy-end*, fiind, totuși, deodată „obosit și cam fără chef”. E felul lui Petru Cimpoeșu de a ne spune – spre deosebire de Bazil, care, din disperare și neputință, s-a consumat pe sine – că revelația continuă să existe și în declin.

Oricum, faptele ascund coincidențe surprinzătoare și relații oculte, într-o țesătură al cărei desen secret nu mai este accesibil nimănui. Totul este, așadar, străin, deși pare sub control, personajele însele sînt implicate uneori în misiuni pe care nu le mai cunosc, iar altele intră fără voie în scenariile cărora nu le prevăd finalitatea și cărora le vor cădea pradă. În fine, o lume în care totul pare mutat în iluzie, deși stă cu rădăcinile în cea mai brută realitate. Nu e vorba numai de crime, conspirații, trafic ilegal de droguri. E vorba și de foarte multe teorii științifice. Personajele sau naratorul (ironic uneori, identic lumii sale, altă dată) vehiculează nume dintre cele mai diferite. O interpretare a romanului ar putea urmări (cu folos, fără îndoială) felul în care Pitagora, Descartes, Toma d’Aquino, Bertrand Russel, Jastrow, Heinz Pagels, Göedel, Swedenborg sau Max Plank și teoriile invocate în legătură cu ei oferă soluții pentru a construi cheia cu care să deschizi (ca pe o cutie – și vom vedea de ce așa) romanul lui Petru Cimpoeșu. Dincolo de legitimitatea (pentru unii, îndoielnică poate) a unei astfel de raportări, tot acest amestec de nume vorbește de la sine despre labirint și carnaval, despre colportaj și iluzie. Ceea ce nu înseamnă că iluzia nu ascunde un adevăr.

În ce mă privește, cred că citatul din Toma d’Aquino (care vorbește despre forma care poate să ființeze și fără materie) oferă o premisă de la care se poate porni în interpretare. Dar ce este această formă? Deopotrivă,

poate, mecanismul care stă la temelia aglomerării aiuristice de întâmplări (al căror sens e de nedescifrat) și expresia paradoxală a unui spirit ordonator. Deopotrivă, deci, diavolul și Dumnezeu. Sau, iată: maiorul Smith își începe un nou raport către superiori, invocând teoria lui Göedel, potrivit căreia „un sistem de axiome suficient de bogat conduce inevitabil la rezultate fie indecise, fie contradictorii”. Este, poate, cea mai bună definiție a romanului lui Petru Cimpoeșu, care, din această perspectivă, e oglindirea fidelă a crizei care definește lumea contemporană. Aș mai invoca doar experimentul cunoscut sub numele de *Pisica lui Schrödinger*. Conform lui *Schrödinger*, atâta vreme cât cutia rămîne închisă, pisica din ea, aflată acolo împreună cu un atom radioactiv a cărui dezintegrare nu e o certitudine, este simultan vie și moartă. De-aici pornind, discuțiile despre incertitudinea legată de adevăr și realitate din lumea lui Petru Cimpoeșu (și din lume, în general). Să ne păstrăm, însă, cum o face autorul însuși, umorul. O discuție de felul acesta despre pisici – în condițiile în care siamezele de aici, careucid, nu-s decît ambalaje (ce-i drept, vii) pentru droguri – e cea mai bună dovadă a apetențelor ludice ale lui Petru Cimpoeșu.

Oricum, romanul lui nu-i deloc o construcție la voia întâmplării, dar jocul despre care el ține neapărat să ne vorbească este acela al hazardului, ilustrat prea bine prin mișcările pieselor în jocul de biliard. Un joc a cărui miză ontologică e explicită: „Dacă filosofii ar juca biliard, ar înțelege mai bine lumea”, citim într-un loc. Nu știm dacă maiorul Smith își asumă rolul pe care îl joacă (de altfel, nimeni nu știe aici, în acest mecanism complicat, cine este de fapt), dar plăcerea lui de a juca biliard, deseori cu un adversar imaginar

pe care îl substituie, atrage atenția asupra întrebării fundamentale dacă destinul e o funcție a divinității sau una a demonului. De aici și lipsa de preocupare pentru cine câștigă. În fond, e o lume în care, cum citim într-un loc, nimeni nu are nici o vină și toți își fac datoria. În fine, iată câteva considerații referitoare la jocul de biliard: Maiorul Smith învățase că „relația dintre cauză și efect nu e cîtuși de puțin una liniară și previzibilă, deși jocul se bazează pe regulile mecanicii clasice iar legea conservării impulsului funcționează impecabil”; sau: Pregătit să-și dea demisia, maiorul începu să mediteze la „o definiție cît mai completă a destinului”, care implică aflarea la „discreția hazardului” și care legitimează paradoxul conform căruia relațiile pot fi deopotrivă „deterministe și imprevizibile”. Cuvîntul care denumeste această realitate?! – *impredictibilitate*. Iată: „Loviturile pe care le primește și le transmite mai departe (bila de biliard, n.n.) se supun, la rîndul lor, anumitor reguli ale mecanicii clasice, putînd fi reprezentate vectorial, iar traiectoria depinde în bună măsură de aceste lovituri. Rostogolirea ei într-o direcție sau alta, oricît de ezitantă și complicată, poate fi decisă printr-o funcție matematică. Și totuși, undeva rămîne un rest cu care nimeni nu prea știe ce să facă. Restul acela – de fapt, cuvîntul *destin* se referă chiar la el – poate schimba brusc configurația întregului cîmp de semnificații, producînd finalmente ceva foarte asemănător haosului. Cîteodată e doar un fir de praf, neprevăzut de niciuna din ecuațiile mișcării; alteori, o mică, insesizabilă ezitare a jucătorului, sau un capriciu de ultim moment, numit de obicei inspirație”. Pe lîngă suprafața socială și politică, cu încărcătura sa fabulatorie, acesta este spectacolul lumii pe care Petru

Cimpoescu pare să-l urmărească, tulburat și fascinat. De aceea, devin mai mult decât relevante afirmații precum „Nimic nu anunța ce urma să se întâmple” sau „Îndată după ce se trezi, (Pablo, n.n.) părea că știe nu numai unde se află, ci și tot ce se întâmplase între timp. Singurul neajuns era că ce știa el nu se potrivea deloc cu ce se întâmplase de fapt”. De asemenea, iată de ce, cum citim într-un titlu de subcapitol, „toate poveștile sînt adevărate”.

Să ne întoarcem la o afirmație referitoare la Pablo: „De fapt, nimic nu-i condiționase alegerea, o luase la dreapta, în loc s-o ia la stînga, asta e tot. E posibil ca, indiferent în ce direcție ar fi luat-o, consecințele să fi fost aceleași”. Să ne întoarcem la o astfel de afirmație pentru a înțelege dacă a trăi „la cheremul întâmplării”, în acest veritabil coșmar social, este consecința prezenței demoniului sau a divinului în lume? Știm bine, Dumnezeu nu joacă zaruri, dar dacă joacă biliard?! Despre *impredictibilitate*, adică despre restul numit destin, Cimpoescu precizează că nu-i altceva decât un mod „mai savant de a spune că diavolul stă ascuns în detalii”. Aglomerarea de detalii, iată haosul. Și totuși, găsim într-unul din caietele lui Cioran că „Demiurgul e numit în ebraică *Ialdabaôth*, adică «fiu al haosului»”. Poate nu vom ști niciodată cu adevărat ce sînt detaliile (în lume și în romanul lui Petru Cimpoescu) pînă cînd nu vom deschide cutia în care se află pisica lui Schrödinger. Conform lui Ilya Prigogine, invocat în roman, „toate posibilitățile se actualizează, coexistă și interferează, astfel încît sistemul este în același timp tot ce el ar putea fi”. Dar ce înseamnă a deschide această cutie? Pe fondul hohotului de rîs, uneori amuzat, alteori cinic, romanul lui Petru Cimpoescu formulează, însă, această

întrebare și speranța că materia e locuită încă, fie și la granița derizoriului, cu spirit. El construiește doar cutia și speră (de aici happy-end-ul) că levitația există cu adevărat, fie și într-un spațiu degradat și, din punct de vedere ontologic, inconsistent. În fapt, a spune că „indiferent în ce direcția ar fi luat-o, consecințele să fi fost aceleași” înseamnă a afirma, în planul adevărului, și nu al realității, primatul ordinii.

Dar poate că mă înșel și n-am produs, la rîndu-mi, decît o teorie aiuristică despre acest roman, ea însăși rod al demonicului (sau poate al divinului?!). Oricum, o ipoteză generată de imaginar. Căci, ne întrebăm dimpreună cu Petru Cimpoșu, cum vom ști ce se petrece în realitatea obiectivă? Și ce înseamnă realitate obiectivă? Întrebări ironice și, deopotrivă, grave. În ce mă privește, cred că Petru Cimpoșu riscă și un răspuns...

[„Convorbiri Literare”,
nr. 10, octombrie 2006]